

Mark Gibney: International Human Rights Law: Returning to Universal Principles, Second Edition, Rowman and Littlefield, Lanham, 2016. 159 stran.

PETRA KALENSKÁ

Rozsahem kratší monografie amerického lidskoprávního odborníka a obhájce lidských práv Marka Gibneye¹ *International Human Rights Law: Returning to Universal Principles* byla po osmi letech od své publikace vydána v aktualizované podobě. Opět však o ní platí, že přináší specifický pohled na závazky států v oblasti mezinárodního práva lidských práv, který se ne vždy kryje s výkladem těchto závazků mezinárodními i vnitrostátními soudy. Třebaže se jedná o odlišné pojetí, tím spíše by nemělo uniknout naší pozornosti.

Knihy Marka Gibneyho není určena pro nováčky mezinárodního práva ani mezinárodního práva lidských práv. Publikace neslouží jako úvod či shrnutí mezinárodního práva lidských práv, ale je psána jako obhajoba jiného přístupu k závazkům států v této právní oblasti. Věnuje se několika mezinárodním institutům (viz níže), které jsou dosud mezi odborníky sporné, a vysvětluje, jak by se neefektivní ochrana lidských práv měla změnit. Začíná všeshrnujícím úvodem, ve kterém velmi přehledně vysvětluje, jak bude postupovat a představuje své základní argumenty.

Gibney tvrdí, že k porušování lidských práv nedochází jen ze strany dané vlády, ale také skrze jednání dalších států a institucí jako jsou nadnárodní korporace nebo mezinárodní organizace.² Dalším problémem je chápání primární odpovědnosti jako odpovědnosti výlučné a následně odmítání extraterritoriálních závazků států. Autor nabízí zlepšení ochrany lidských práv pomocí čtyř kroků, podle nichž rozčlenil i kapitoly ve své publikaci. Jedná se dle Gibneyho o „jednoduché“ kroky, protože tato řešení buďto už existují v mezinárodním právu, nebo se jedná pouze o lepší interpretaci současných úprav vycházejících z předmětu a účelu mezinárodních smluv, anebo dané řešení je již součástí nějakého mezinárodního právního „precedentu“ (jako rozhodnutí nějakého soudu).

První krok a kapitola se nazývá odpovědnost (Responsibility). V této kapitole se Gibney zabývá odpovědností států, jak je nyní pojímána v mezinárodním právu a zda je v souladu s ochranou lidských práv. Na pojmu kontroly (efektivní kontrola vymezená případem Mezinárodního soudního dvora *Nicaragua proti Spojeným státům americkým*; celková kontrola v rozhodnutí *Tadić* Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii) ukazuje, že používat tento koncept nedává vlastně vůbec smysl. Proč se používá pojem kontrola místo toho, aby se zkoumalo, zda jednání daného státu mělo poškozující dopad na ochranu lidských práv?³ Gibneyho pozornosti neujde ani současné pojmání odpovědnosti nadnárodních korporací,⁴ kde napadá neexistenci jakékoli právní odpovědnosti za jednání korporací v dalších státech (kritika například Ruggieho principů). To, co vadí Gibneymu nejvíce, je konstrukce odpovědnosti v podobě konceptu všechno nebo nic. Pokud stát plně nekontroluje daný subjekt (povstalecká hnutí, jiný stát, korporace, mezinárodní organizace), pak není odpovědný vůbec.

Druhým krokem je změna významu státního území (Territory) v ochraně lidských práv. V této kapitole se autor věnuje především extraterritoriálním závazkům států. Rozebírá známé případy vnitrostátních (U. S. Supreme Court) i regionálních soudů (Evropský soud pro lidská práva) jako je *Sale v. Haitian Centers Council*,⁵ *Banković v. Belgie*⁶ a další. Jako problém vidí, že *Banković* a další případy nechápu lidská práva

¹ Profesor na Univerzitě Lund a v Raoul Wallenbergově Institutu, a také uznávaný profesor na Univerzitě v Severní Karolině-Asheville.

² GIBNEY, M. *International Human Rights Law: Returning to Universal Principles*. Second Edition, Rowman and Littlefield, Lanham, 2016, s. 1.

³ *Ibid.*, s. 28.

⁴ *Ibid.*, s. 41.

⁵ *Ibid.*, s. 63.

⁶ *Ibid.*, s. 70.

jako něco, co patří lidem, protože jsou to lidské bytosti, ale protože žijí na určitém místě nebo určitým způsobem.⁷ Pokud mají být lidská práva univerzální a mají je mít všichni lidé, pak nemůže otázka státního území hrát jakoukoli roli. Autor vidí naději v případech týkajících se války proti terorismu, ve kterých Evropský soud pro lidská práva projevil ochotu shledat státy za jejich jednání právně odpovědné (např. *El-Masri v. Makedonie*).⁸

Třetím nezbytným krokem je dle autora shledat státy odpovědné za nesplnění jejich závazků (Accountability). Státy by měly splnit všechny své závazky plynoucí jim z mezinárodního práva, a pokud tak neučiní, musí být za to shledány odpovědnými.⁹ Tato kapitola je zaměřena více na texty mezinárodních smluv, konkrétně na Chartu Organizace spojených národů a tzv. Mezinárodní listinu lidských práv (Všeobecná deklarace a oba Pakty), ale i na další lidskoprávní a obchodní mezinárodní smlouvy i nezávazné dokumenty. Ze všech těchto dokumentů cituje pasáže o mezinárodní pomoci a spolupráci, které považuje za právně závazné a za důkaz o extraterritoriálních povinnostech států. Své tvrzení zakládá na tom, že povinnost k mezinárodní spolupráci je vlastně samotným základem všech mezinárodních lidskoprávních smluv. Pokud by nebylo potřeba k dosažení ochrany lidských práv pro všechny lidi mezinárodní spolupráce, nebyl by důvod pro existenci mezinárodních lidskoprávních smluv. Každý stát by si mohl ochranu lidských práv vyřešit sám na vnitrostátní úrovni.¹⁰ Tímto způsobem dovozuje odpovědnost států za ochranu lidských práv v jiných státech a kritizuje, že tato odpovědnost je zcela přehlížena.

Posledním krokem je odškodnění (Remedy). Mezinárodní úmluvy o lidských právech jsou

dle Gibneyho dostatečně jasně formulované. Jediné, co jim chybí, je jejich vynutitelnost. Přestože právo na odškodnění obsahuje mnoho mezinárodních lidskoprávních úmluv, není naplněno. Gibney správně poukazuje na absurdní situaci, ve které stát, který porušil lidská práva, by se měl sám odsoudit k jejich odškodnění. Je potřeba jiné řešení. Gibney nabízí hned tři. Vytvořit Mezinárodní civilní soud, založit Světový soud lidských práv, anebo využít vnitrostátní soudy druhých států. Všechny tyto návrhy autor rozebírá a ukazuje jejich silné a slabé stránky. Autorovým preferovaným řešením je poslední zmíněné. Smluvní strany mezinárodních úmluv, které obsahují závazek poskytnout odškodnění, mohou splnit tuto povinnost tím, že umožní žalovat druhé státy u svých vnitrostátních soudů. Jako příklad fungujícího precedentu uvádí zákon o odpovědnosti cizích státních příslušníků (*Alien Tort Statute* ve Spojených státech amerických).¹¹ Gibney je přesvědčen, že státní imunita by neměla sloužit jako důvod pro nesplnění lidskoprávních závazků dané smluvní strany.

Gibneyho publikace je velmi dobře napsaná, čtivým a přehledným způsobem autor přidává jeden argument za druhým, aby ukázal, kde jsou mezery v současné ochraně lidských práv a jaká jsou možná řešení. Byla by velká škoda, kdyby jeho návrhy zapadly bez skutečného zvážení.

⁷ Ibid, s. 82.

⁸ Ibid, s. 82.

⁹ Ibid, s. 92.

¹⁰ Ibid, s. 118.

¹¹ Ibid, s. 130.

ASPI Navigátor

Občanský soudní řád

Unikátní interaktivní průvodce občanským soudním řádem jako nedílná součást ASPI

Detailní popis postupu s vazbami na předpisy a související dokumenty

Jednotlivé kroky příslušného postupu

Možné varianty průběhu řízení

Více na <http://navigator.aspi.cz>

Wolters Kluwer